

הרב דניאל צבי פלדמן
הכולל העליון ע"ש וקסנר
ישיבת רבינו יצחק אלחנן

בענין הסומא בהלכה

הנה איתא בגמ' (ב"ק פ"ז.) וז"ל ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פוטר מכל דינים שבתורה מ"ט דר"י אמר קרא ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים, תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רב יהודה פוטר מכל מצוות האמורות בתורה, אמר רב שישא ברי' דרב אידי מ"ט דר"י אמר קרא ואלה המצוות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצוות וחקים אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות קא עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקידנא וקא עבידנא מצוה והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כר"י עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקידנא אית לי אגרא טפי, עכ"ל הגמ'. (ועי' בס' אור הישר [ירושלמי מגילה פ"ד ה"ז] שאין לפטור משו"ז מי שלא ראה מאורות מימיו משום דכל מימו ישב בבית אפל דמהיכא תיתי נפקיענו בשביל זה מכל המצוות, הלא רק דשא אחיד באפי' מבלי ליהנות מן האור, ע"ש.)

והנה דנו הראשונים והאחרונים בהרחבה בדעת ר' יהודה, ונביא קצת מדבריהם לקמן, אמנם לענין הלכה לכאורה לא קיי"ל כוותי'. רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב ב' ח"ד, ותחילת נתיב י"ג) כן פסק כר"י (אלא דחייבים מדרבנן, ועי' בזה לקמן). וכן עי' בישועות יעקב (או"ח כ"ג:ט). אמנם לכאורה דעת רוב הפוסקים שחייב סומא בכל מצוות התורה, וכן כתב הר"ן (קידושין דל"א ד"ה צאו), וכן פסק במגן אברהם. ועי' במשנה ברורה (מ"ו:י"ח) דקיי"ל דסומא חייב בכל המצוות, עיי"ש. ובשו"ע (או"ח סי' נ"ג:י"ד) איתא סומא יורד לפי התיבה, ובלבד שלא יקרא בתורה משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה, ובמ"ב (נ"ג:מ"א) כ' וז"ל סומא אפילו בב' עיניו וחייב בכל המצוות מן התורה דקיי"ל כרבנן דר' יהודה. ובתשובות חות יאיר (סי' קע"ו)

הרב דניאל צבי פלדמן

העלה שאעפ"כ לא יתפלל סומא בימים נוראים אפי' באחד מעיניו היכא דאיכא אחר ראוי והגון כיוצא בו ע"ש טעמו ובספר אליהו רבא (אות י') חולק עליו ונ"ל דאף לדברי התו"י היינו רק שלא למנותו לכתחלה אבל לא לסלקו מש"ץ אם נעשה סומא, עכ"ל. ובשער הציון שם על הא דכ' וחייב בכל המצוות, איתא ב"ח מ"א ופר"ח והגר"א דלא כנ"צ, עכ"ל. ועי' בזה במנחת חינוך (מצוה כ"ו) בשו"ת תשורת שי (א:ש"ל) ובס' נחל איתן (ג:א:ו) ובס' ארעא מדרבנן (אות תס"א) ובעפרא דארעא שם (אות ס"ח).

ובתוס' שם בב"ק (ד"ה וכן היה) כ' וז"ל תימה הא דתנן בפ' הקורא את המגילה (מגילה דכ"ד.) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אפי' ראה ונסמא נמי אמר הכא דפטור מכל המצוות והאיך יפרוס על שמע להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימיו ביושב בבית אפל או שנולד במערה ואינו סומא א"ש אבל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי יהודה דאמר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן סברי אית ליה הנאה כר' יוסי דראה סומא ואבוקה בידו אמר ל' בני אבוקה זו למה אמר ל' כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפתחים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש ונראה דאף ע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצוות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרא במ"ע שהז"ג ולא מחייבין אפילו מדרבנן משום שיש מצוות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא אי פטרת ל' מכל המצוות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דלית ליה הנאה אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר במי שמתו ולא דמי חיוב דסומא לחיובא דקטן שהגיע לחינוך שאין אלא לחנכו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן, עכ"ל. וכן דעת תוס' עירובין (צ"ו. ד"ה דילמא) דאפילו לר"י הסומא חייב מדרבנן. והרשב"א שם בב"ק חולק על התוס' וכותב וז"ל ובתוס' תירץ דאע"ג דפטר לר"י כל סומא מן המצוות מדאורייתא, מדרבנן מיהא מחייב בכל המצוות שאלמלא כן עשיתו אינו ישראל וכו', ועדיין ק"ל קצת שאלו סומא לר"י חייב במצוות מדרבנן מיהא מאי קאמר רב יסוף דאנא לא מפקידנא ועבידנא והא ע"כ עביד מדרבנן וחייב משום לא תסור, אלא נראה דלר"י פטור לגמרי מכל המצוות ואפילו מדרבנן וממדת חסידות בלבד חייב, עכ"ל.

בענין הסומא בהלכה

ובשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת או"ח סי' קי"ב) כ' וז"ל, אתמול בלילה עיינתי בקושייתו שהק' על דברי התוס' (קידושין ל"א. ד"ה לא מפקידנא) דהוכיחו שם דנשים מברכות על מעשהז"ג אע"ג דפטורות לגמרי אפי' מדרבנן דאל"כ היכי שמח רב יוסף הלא מפסיד כל הברכות עכ"ל התוס', א"כ מוכח מדברי התוס' דסומא פטור ממצות אף מדרבנן דאל"כ איך מביאים התוס' ראי' מסומא לנשים אם סומא חייב עכ"פ במצוות מדרבנן ונשים פטורות במעשהז"ג אף מדרבנן א"ו דס"ל דגם סומא פטור ממצוות אף מדרבנן. וזה הוא סתירה לדברי התוס' עצמם שכ' במס' ב"ק וגו', ולכאורה דבר זה צריך יישוב, אמנם אחר העיון קצת נלענ"ד לתרץ דאין כאן סתירה בדברי התוס', דהנה ודאי אם סומא פטור מכל המצוות דאורייתא אף שהוא מחוייב מדרבנן אפי"ה אינו יכול לברך על שום מצוה והוא עפ"מ דאיתא במס' שבת דף כ"ג. גבי נ"ח דקאמר שם דמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו' ופריך הגמ' שם והיכן צונו ופירש"י הא לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן ומשני רב אויא שם מלא תסור, ויצא לנו מסוגיא זו דאי לאו משום לא תסור ליכא ברכה במצוה מדרבנן. ומעתה אני אומר דסומא לא יכול לברך על שום מצוה דאף שהוא מחוייב מדרבנן מ"מ כיון שהמטבע שטבעו חכ' בברכה הוא אשר קדשנו במצותיו וצונו ואין יאמר הסומא אק"ב וצונו הא הוא אינו מצוה מדאורייתא כלל, ואין לומר מלאו דלא תסור דכיון דסומא אינו במצוות ובחקים מדאורייתא א"כ גם על לאו דלא תסור אינו מצווה, ע"כ, ע"ש בהמשך דבריו מש"כ לפלפל בזה.

ובס' דברות משה להגר"מ פיינשטיין זצ"ל (קידושין סי' מ"ח) חקר בזה, אם הוא פטור בעלמא שהקלה התורה על הסומא אף שאין בו חסרון קדושה, או שהוא אחרת מכל ישראל ויש בו חסרון קדושה מטעם דנחשב כדאי' נדרים (דף ס"ד) ואין בו קדושת חיים הצריך לחיוב במצוות. ויש לתלות זאת בב' הטעמים בתוס' ב"ק במה שחייבוהו לסומא מדרבנן דלטעם א' שהוא משום דהוי מינא דבר חיובא היא כצד הראשון שאין בסומא חסרון קדושה מכל ישראל אלא שהתורה הקלה עליו לפוטרו לכן נחשב מינא דבר חיובא ולכן חיובו מדרבנן, ולטעם הב' שכ' שחייבוהו כדי שלא יראה כנכרי הוא כצד הב' שיש בו חסרון קדושה מכל ישראל ואינו בר מיני' דכל ישראל שהם בני חיובא ואין טעם לחייבו אלא רק משום שלא יראה כנכרי, ויש חילוק גדול לענין הברכה דאם לא יחסר בו קדושה מכל ישראל רק התורה פטרתו הרי כשחייבוהו מדרבנן כחיוב ממש ויש לו לברך אף אם אין מברכים על מצוה שהיא פטור וגו' אבל אם חסר בו קדושת חיים לחיוב מצוות והן שחייבוהו רבנן אף שאין בו הקדושה שלא יהי' כנכרי

הרב דניאל צבי פלדמן

א"כ אין לו לברך, וזהו טעם המח' דהרא"ש ותוס' בר"ה שדחו הראי' מר' יוסף ששמח סברי דחסר בו קדושה שלכן איכא ראי' אף שחייב מדרבנן, עכ"ל. וע"ע בזה בס' ברכת אבות (סי' ח') ובשו"ת תשובות והנהגות (ג:ש).

וגם חקרו האחרונים אי הפטור לר"י הוא מכל המצוות או רק ממצוות עשה. וז"ל פרמ"ג בפתיחה הכוללת (ח"ג אות כ"ט), לא נפלאת היא מחלוקת הפוסקים אם הלכה כר' יהודה בפ' החובל אי סומא חייב במצוותאו לאו, עי' ב"י אור"ח סי' נ"ג הביא דברי רבינו ירוחם סומא פורס על שמע לא יורד לפני התיבה, י"ל דסובר זה דרבנן, וסומא עכ"פ מדרבנן חייב, ותפלה סובר כרמב"ם דהוה מן התורה מש"ה לא אתי דרבנן ומפיק ד' תורה, ועי' סי' רצ"ח סומא בהבדלה ובכ"י שם ובעטרת צבי נחלת צבי כתב אות כ' סומא חייב במצוות מדרבנן דלא להוי כעכו"ם, וזה כר"י מגילה פרק הקורא עומד, ואפ"ה כתב יורד לפני התיבה דלא כר' ירוחם, אפשר פוסק תפלה דרבנן, ועי' סי' ק"ו במג"א וט"ז שם ולפ"ז י"ל למאן דפסק דסומא אין חייב במצוות מן התורה לאו בר שליח הוא דבעינן אתם גם אתם שיהא השליח ומשלח שוין, ואף דהמג"א בסי' נ"ג אות י"ז כתב דחייב מן התורה, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וצריכה ג"כ גט משני, ולהרמב"ם ז"ל כל מידי דרבנן הוה מן התורה מלא תסור י"ל יכול לעשות שליח דחייב הוא מן התורה, ושאינה היא דברכות דלא אתי דרבנן ומפיק ד' תורה דהכי אתנו. ומיהו אם המשלחו ג"כ סומא י"ל דוודאי יכול לעשות שליח דבעינן שיהא המשלח ושליח שוין, והרי הם שוין שהרי הר"ב אומר כן בשו"ת משאת בנימין סי' צ"ז בעכו"ם שעשה שליח לעכו"ם חבירו לקנות חמץ כתב אתם ושליחכם שוין ועכו"ם עושה עכו"ם שליח דשוין, הוא הדין סומא ששולח סומא אין בו פקפוק כאמור דשוין ונעשה שליח כאמור. והנה ראיתי אע"ג לר' יהודה סומא פטור מכל המצוות היינו מעשין לעשות בקום ועשה הא לאוין מן התורה מצוה שלא לעבור עי' מסכת מכות דף ט' ע"ב סומא אין גולה, מקרא יע"ש. ומ"ש התוס' מגילה דלא להווי כעכו"ם, י"ל היינו במצוות עשה, ועי' ב"ק פ' החובל וא"כ וודאי בכלל בני ברית הוא כעבד דחייב במקצת מצוות ג"כ והדברים ארוכים, עכ"ל.

ובשו"ת נוב"י הנ"ל כ' וז"ל וראיתי להרב פרמ"ג וגו', ודבריו אינם מוכרחין, ומל' התוס' במס' ב"ק שהוכיחו דאי פטרת לסומא מכל המצוות וכו' אין נוהג בתורת ישראל כלל ע"ש בלשון התוס', מזה מוכח דפטור אף ממצוות ל"ת, ע"כ, וע"ש היטיב בשאר דברי הנוב"י מש"כ לפלפל בזה. ובשו"ת ר' עקיבא איגר (ח"א סי' קס"ט) כ' וז"ל

בענין הסומא בהלכה

י"ל למה דנסתפקתי לר"י דס"ל דסומא פטור ממצות אם מ"מ מחוייב בכל לאוין רק מעשיות פטור, או דפטור גם מח"ל, ומצאתי בספר המכריע להריא"ז סי' ע"ח בהגה"ה דדיבר מזה, ונראה ראי' מתוס' דס"ל דחייב בלאוין, ממ"ש ר"ה (דף ל"ג) ובערוכין (דף צ"ו) די"ל דסומא מברך משום דחייב במצות דרבנן ולהכי מברך והא מה דבמרכין על מצות דרבנן אמרינן בשבת היכן צונו מלא תסור, והא סומא גם מזה יפטור, אע"כ דחייב בלאוין, מש"ה חייב בלאו דלא תסור, וכוונתי בזה להטורי אבן מגילה (דף ל"ד) וכיון שכן דהסוגיא דקדושין דפריך לר"י, ולדידי' לא הוי מצי למנקט דג' כתובים הם ע"י קדושת היום, דנראה דכי היכי דדרשינן נשים דחייבות במצה דכל שישנו בכל תאכל, וכן חייבות בקדושת היום דכל שישנו בשמירה, ה"נ בסומא חייב בב' מצות אלו מכח ההיקש ההוא, וא"כ מצה וקדושת היום לא אייתר דצריכים לחייב סומא ואייתר רק קרא דהקהל, והוי רק כמו כל ב' הכתובים דמשום יתור חד קרא מ"מ ילפינן, לזה הוצרך למנקט שמחה דאייתר ב' כתובים שמחה והקהל, ונכון לכאורה, עכ"ל. ובח"ב מתשובותיו (סי' קנ"ג) הוסיף וז"ל, והי' נלע"ד ראי' מדברי תוס' ר"ה דל"ג במ"ש דהא דסומא יכול לברך משום דמדרבנן חייב במצוות, והרי מ"מ איך יכול לברך וצונו דהיינו מלאו דלא תסור והרי על הך גופא אינו מוזהר וא"כ באיזה כח הוטל עליו החיוב דרבנן אע"כ דעובר על מל"ת, וכן מצאתי שכתב בס' כסא דהרסנא, ונלע"ד עוד ראי' ברורה לזה מסוגיא דיבמות דף ע"ח א"ר יוחנן אי לאו דאר"י הכתוב תלאון בלידה וכו' דאי דאיסורא כתב דאי להיתירא לא כתב, והרי מ"מ לר' יהודא לשיטתו דס"ל פטור מן המצוות משכחת לה בהיתרה כגון דהמצרי שני הוא סומא ונשא לישראלית סומא דאינן מוזהרים על לאו דמצרי ואדומי לא יבא, אע"כ דמ"מ מצווים על ל"ת, עכ"ל. ועוד כתב בזה בחידושו ליו"ד (סי' א' סעיף ט'), וז"ל שם [כ' השו"ע סומא לא ישחוט לכתחילה וגו' ואם שחט שחיטתו כשרה] הנה בדבר זה לא מצינו שום חולק ולכאורה לשיטת ר"י דחושש דהלכה כר"י דסומא פטור ממצוות ע"י מג"א תקפ"ט: א ממילא ראוי לומר דשחיטת סומא הוי נבלה כיון דאינו מצווה על הזביחה ומתמעט מקרא דזבחת ואכל מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו כמו דשחיטת ע"א דפסול מה"ט, וצ"ל דהא דס"ל לר"י דסומא פטור ממצוות היינו רק ממצוות עשיות אבל על לאוין מצווה ואסור לאכול בלא שחיטה ומקרי בר זביחה ונ"ל ראי' לזה מסוגיא דיבמות ע"ח וגו', עכ"ל. ועי' בס' המקנה (קידושין דל"א).

הרב דניאל צבי פלדמן

ודנו האחרונים בהרחבה בדבריהם, ובמש"כ הנוב"י לענין הברכה ע"י בזה בשו"ת מהר"ש (ח"ב סי' פ"ח וח"ד סי' ד' אות א') ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נ"ג) ובס' זכרון שמואל (מכתבים סי' ב' אות ב') ובס' מרכבת המשנה (ציצית ג:ט). ובמש"כ רעק"א לענין כל שישנו וכו' ע"י כתבי ר' שמואל סאלאנט (ח"ג עמ' שכ"ז בשו"ת בענינים שונים), ובשו"ת דבר יהושע (ח"ב סי' י' אות ז'). ובשו"ת בית שערים (סי' צ"ט) העלה דרך אמרינן היקש היכי דמחייבן מסברא, ועוד אפשר דאפי' אם חייב בל"ת אינו בעונש, (וע"י בזה ג"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' מ"ג, וע"ע בדין סומא אי פטור מן העונשין, בס' דברי שלמה (להר"ר שלמה שניידער, ח"ב סי' ק"צ), וע"ע מש"כ שם לענין סומא בקנינים), וע"י מה שהמשיך בבית שערים לתרץ בזה בכמה אופנים. וע"י מש"כ בשו"ת שרגא המאיר (ג:א:ב) לפלפל בזה. ובקו' רעק"א מבר זבחיה ע"י מש"כ בדבר אברהם (ח"א סי' ט"ו אות ב') (וע"ע בדבריו לענין סומא אינו סומך), וע"י בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סי' י' אות ו'), וע"י בס' תורת יפה (ענינים שונים בהלכה עמ' קנ"ד) שכ' דאעפ"כ אסור לספותו בידים ואז שפיר נקרא בר זבחה (כמו קטן כש"כ המהרי"ל והש"ך והפרמ"ג א:כ"ז). וע"ע בס' קונטרסי שיעורים למס' קידושין (שיעור כ').

ובשו"ת מהרש"ג (ב:קס"ב) כ' וז"ל, ובהיותי מעיין בענין זה שלמעלה אנב ראיתי בשו"ת מורי מהר"ם שיק זצ"ל בחאו"ח סי' קס"ג שרוצה להכריע בפלוגתא שבין הפרמ"ג וגו' ומורי הגאון ז"ל מביא רא"י לדברי הפרמ"ג ממאי דפריך הש"ס בגיטין דף כ"ג למה סומא אינו נעשה שליח להולכה בגט, דמאי קושיא נימא דר"י הוא דסומא פטור מכל המצוות וא"כ ליתא בתורת גיטין וקדושין אלא עכ"ח דבל"ת שפיר מחוייב וא"כ שפיר השיב איתא בתורת גיטין וקידושין עכ"ד. ולדעתי אין משם רא"י לפמש"כ למעלה מדברי התוס' בגיטין כ"ב דחרש ושטה חשיבי בני כריתות משום הואיל דאם יתפקח החרש וישתפה השוטה יהיו בני כריתות וא"כ הה"ד בסומא אע"ג דעכשיו פטור מכל המצוות אפי' מל"ת מ"מ הואיל דאם יתרפא יתחייב שפיר הוי גם עכשיו בן כריתות, וכמו שכתבנו למעלה ביאור דבריהם, והוכחנו דאף לפי המסקנא של התוס' מ"מ נשאר סברתם בזה כדמוכח מש"ס גיטין דף פ"ה ע"ש, והא דחרש שוטה וקטן אין נעשים שליח להולכה בגט, אינו מטעם דלאו בני כריתות ניהו רק מטעם דלאו בני שליחות ניהו אפילו במידי דאיתנייהו ביה דהרי אף שיכולים לזכות לעצמן מה"ת כשדעת אחרא מקנה אותן מ"מ אין יכולין לעשות שליח לזכות לאחרים משום דלאו בני שליחות ניהו, אבל סומא נראה דאפילו לר"י דפוטר מכל המצוות מ"מ הרי אין הטעם

בענין הסומא בהלכה

משום דלא בר דעת הוא אלא משום דמקיש חוקים למשפטים כמבואר בב"ק דף פ"ו א"כ נראה דשליח שפיר יכול להיות, ובן ברית שפיר הוי הואיל דאם יתפתח יהיה בין ברית כמש"כ התוס' הנ"ל גבי חש"ו, ולדעתי נראה לכאורה להביא רא"י דר"י פוטרו גם מל"ת ממש"כ הרי"ו הביאו בב"י סי' תע"ג דס"ל דהלכה כר"י וכתב דלכך סומא אינו יכול להוציא אחרים באמירת הגדה ע"ש, והשתא אי נימא דר"י מודה דחייב בל"ת קשה דהרי דרשינן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות להקיש דכל מי שמחויב ומוזהר על אכילת חמץ חייב באכילת מצה ומה"ט מחייבין נשים באכילת מצה אף שהוא מ"ע שהזמ"ג דיש לנו לימוד דנשים פטורות מ"מ בזה דהוקש אכילת מצה לאזהרת חמץ שפיר חייבין בו כיון דמוזהרין על הלאו, ומה"ט נמי חייבין בכל המצות של לילה זו כאכילת מרור וסיפור הגדה, א"כ מה"ט נמי נחייב את הסומא במצות אכילת מצה וסיפור הגדה בפסח אף דיש לנו לימוד דפטור מכל המצות מ"מ בזה דהוקש לאכילת מצה לאזהרת חמץ יש לנו לחייבו הואיל ומוזהר על הלאו כמו דמחייבין נשים בכל המצות של לילה זו דמה לנו פטור נשים לענין מ"ע שהזמ"ג הוא כמו פטור סומא בכל המצות, אלא ודאי מוכח דהא דלר"י סומא פטור מכל המצות הוא אף מל"ת וא"כ אין מוזהר על אכילת חמץ ולא נוכל לחייבו במצה מהיקש זה, [ונאפילו נימא דהא דאשה חייבת באמירת הגדה בפסח אינו מטעם ההיקש של אכילת מצה לאזהרת חמץ דמשום זה אין לחייבו אלא באכילת מצה ולא באמירת הגדה, אלא הא דחייבת בהגדה היא מטעם שאף היא היתה באותו הנס, אבל אי נימא דסומא פטור מכל המצות אף ממצות ל"ת א"ש דלפי זה לאו בר ציווי הוא כלל וא"כ אף טעם דאף הוא היה באותו הנס לא מועיל גביה לחייבו, מ"מ אם נימא כן אין רא"י כ"כ מדברי רי"ו די"ל דהוא סובר דטעם שאף הוא היה באותו הנס אינו מועיל לחייבו מה"ת אלא מדרבנן, וא"כ שפיר קאמר הרי"ו דסומא אינו חייב אלא דמרבנן], עכ"ל.

ועי' בשו"ת באר שרים (ה: לח) מה שדן בדברי הרא"ש (קידושין א: מ"ט) סומא אע"ג דפטור מדאו' מחייב מד' כדמוכח וכו' ומה שחייבו סומא מד' ואשה פטורה לגמרי, היי"ט משום דהוי ממין בר חיבוא, ועוד שלא יראה כמי שאינו נוהג בתורת ישראל אי פטרית לי' מכל המצוות אבל אשה מחויבת במ"ע שלא הזמן גרמא (ובלא תעשה) וכו'. וכ' הקרבן נתנאל ה"ג אבל אשה מתחייבת במ"ע שלא הזמ"ג והשאר נמחק, כ"י במצוות ל"ת סומא נמי חייב עכ"ל. והוסיף דמשמע דדעת הירוש' סוטה פ"ב סוף ה"ה דפטור מל"ת, גבי סוטה שהא סומא שאינה שותה מי המרים, ונעלם מעיני

הרב דניאל צבי פלדמן

אשה פרט לסומא שאין לו עינים וכו' הא סומא מתניתא דרבי יודן פוטר מכל המצוות האמורות בתורה ועי' בק"ע אפילו ממצוות ל"ת לכך אינה שותה ע"ש. וע"ש מש"כ לתרץ איך אפי' לחייבו בברכות לדעת הפוטרים אותו אף מל"ת. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ט: ב בהערה) שמדייק מדברי הרא"ש בקידושין שסומא חייב לא רק בל"ת אלא אפי' במ"ע שאין הז"ג, והעיר זה לדברי המלא הרועים ערך סומא אות י"ב, ועי' שם מש"כ להוכיח דלר"י פטורים מל"ת מדברי הירו' ע"ש.

וע"ע בס' בית דוד (סי' ל"ז) שכ' וז"ל בס' כ' במ"ש אי סומא חייב בל"ת יעי' שו"ת בי"צ אה"ע דבר הלכה (הלכה ע"א) והר"ב מ"ק (סי' קי"ט) ובמ"ש על הישוע"י שנעלם ממנו דברי הר"ן כבר הרגיש בזה בחי' הרי"ם חולין (ב') ודע"ת (סי' א' סק"א) ובי"צ יו"ד ח"א (סי' ו' אות א') ושו"מ מ"ג ח"ג (סי' מ"א). ומ"ש מדברי הרשב"א לתמוה על אמונת שמואל כבר קדמו בשו"ת גורן דוד ח"א"ח (סי' מ"ט), עכ"ל. ועי' בקובץ הפרדס (ג: י"ב: קל"ז, מאמרו של הרב יחזקאל אישישקין) דיש להוכיח מב"ק הנ"ל כהנוב"י מדאמר ר"י מריש הו"א וגו' ואי אמרינן דחייב מצוות ל"ת הלא יש הרבה מצוות דאמרינן עדל"ת ובזה לא יוכל לעשות העשה דהא יש לאו כנגד, ואמאי שמח ר' יוסף, ע"ע בדבריו שם, וע"ע בזה בחוברת ד' ג: כ"ד (מאמרו של הרב שלמה נתן קאטלער) וסי' כ"ח (מאמרו של אלכסנדר לעסער) וב ד: ל"ז (מאמרו של הרב אהרון דוד הכהן זעלדנער).

וע"ע בס' כלי גולה למס' יבמות (כ.). שכ' על הא דאיתא שם במתני' גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, וכ' רש"י שעבר אחיו המת ונשא חלוצה וגרושה וכו', וכ' וז"ל הנה יש להסתפק לר' יהודה דסובר דסומא פטור מכל המצוות ולדעת האומרים דאפילו על מצוות ל"ת אינו מצווה, א"כ לכאורה משכחת ל'י' בנשא אחיו הסומא גרושה וחלוצה בהיתר. אך אני מסתפק אולי לדעת ר"י אפשר דאין אשתו של הסומא נחשבת כאשתו שיצטרך אחיו ליבמה, דמאחר דפטור מכל חוקי התורה שוב אפשר דאין חייבים על אשתו מטעם אשת אח דאין קדושין תופסין בה מטעם דהוא אינו בר חיובא, וכן בנו של הסומא כהן איך נדון אותו כבנו. ומעולם לא שמענו שהיה איזה פגם בבנו של סומא, ע"כ דסוף כל סוף זרעו חשוב שוב אפשר דאשתו הרי היא אשתו ממש דהא גם בנכרי איכא אישות דילפינן בסנהדרין נ"ח. ודבק באשתו ולא באשת חבירו, ואע"ג דאם ישראל יבוא על אשת גוי לא יחשב כאילו בא על אשת איש ממש להתחייב מיתה, היינו מטעם דבשרם בשר חמורים, עי' כתובות ג: דוד"ה ולדרוש, אבל באשת סומא אע"ג

בענין הסומא בהלכה

דליתא אצלו חיוב מ"ע ול"מ מ"מ נשחבת לאשתו מאחר שדרים כאיש ואשתו, ולכן אשתו מחויבת ביבום, וצ"ע כעת, עכ"ל. (ועי' בשו"ת להורות נתן [ח"ו סי' ק"ז] שכ' דלהסוברים דפטורים מל"ת אשה סומא מותרת לחצי עבד חצי בן חורין, ע"ש בדבריו).

ועי' מש"כ בשו"ת דברי סופרים (סי' קי"ד) מה האריך בענין חיובו במצוות ע"ש, ובנדון סומא הנשבע לבטל את במצוה מה דינו, וסיים וז"ל ולדינא נ' דאם סומא נשבע לעבור על מצוה מן דאורי' הן דרבנן, יש לו לחוש לשבועתו וכופין אותו שישאל שבועתו, עי' ב"ח הש"ך רל"ט:כ, דלא ברור דין ש"ע הנ"ל דשבועה לא חל על ל"תדרבנן, וכן מש"כ הפרמ"ג (פ"כ או"ח אות כ"ט) דמה דאמרינן סומא פטור היינו מ"ע אבל בל"ת מחוייב אינו מוכרח מש"כ בנוב"י הנ"ל, ובס' ארצה"ח מביא הרבה ראיות דאינו מחוייב אף בל"ת, וכן מביא הרב חיד"א בס' יאיר אוזן (ערך סומא) בשם רבי ישעי' ע"ש, אמנם בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' ל"ט) פסק דסומא חייב בכל מצוות האמורות בתורה כשאר ישראל דאין הלכה כר"י, ועי' מג"א (נ"ג:ט"ז) דסומא חייב בכל המצוות, ועוד במנ"ח (מצוה ב') מחדש שסומא חייב בוד' מצוות ב"נ דלא נפיק מדיני ב"נ (מובא בעט סופר ח"א כלל ט"ו) ועי' ס' המקנה (כלל ח' פ"ח) בשם טיב גיטין דב"נ חייב על שבועת שקר, הנה אם לא מקיים שבועתו הוי נשבע על שקר [בש"מ פ' החובל כ' אף שסומא פטור מכל המצוות בברכת הנהנין חייב, ונ' משום שנהנה מעה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה, וב"נ הוזהר על הגזל] א"כ אף אי נימא כהני פוסקים דסומא פטור ממצוות מ"מ חל עליו איסור שבועה וכופין אותו לשאול על שבועתו כמו שפוסק הש"ך בשאר ישראל, עכ"ל.

ועי' בס' כלי גולה למס' נדרים (כב.) שכ' על דברי הגמ' שם שתניא ר' נתן אומר הנודר כאלו בנה במה וכו', וז"ל דסומא לר"י פטור מכל המצוות וכבר כתבתי בכ"מ די"א דגם מל"ת פטור, יהיה מותר לנדור דלא שייך לומר דדי לך במה שאסרה תורה. אך אם נאמר דפטור מכל וכל שוב אין מחוייב לקיים נדרו, אמנם אפשר דאם חייב א"ע אפשר דמחוייב, דהתורה פטרתו מהציווי אבל אם הוא הכניס את עצמו בחיוב צריך לקיים, או אפשר דאין הפרש. ויהיה נפק"מ אם חייב בשבועת שקר ושוא, וצ"ע כעת. ומדברי התוס' במגילה כ"ד. ד"ה מי שכתבו להוכיח דסומא חייב עכ"פ מדרבנן, דאל"ה יהיה כנכרי, דהא חייב במצוות שמקבל על עצמו משא"כ בנכרי דפטור, משמע דבכל ענין פטור. אך אפשר לדחות דמה שמקבל מעצמו לא מקרי בר חיובא דבזה עדיין

הרב דניאל צבי פלדמן

לא ניכר שהוא יהודי והוא אינו מחויב לקבל על עצמו. ובמק"א דנתי אי חייב סומא במצוות שבין אדם לחבירו, ומדברי התוס' אלו משמע דלגמרי פטור, עכ"ל.

ובגוף דברי הפרמ"ג לענין שליחות עיי' בשו"ת עטרת משה (סי' י"ד אות ג') שכ' זו"ל, ובפרמ"ג חקר בפתיחה לאו"ח סוף ח"ג מובא בפתח"ש אה"ע (ל"ה:ו) בפיקח ששלח סומא לקדש לו אשה ואח"כ קבלה קידושין מאחר יש לחוש גם לקידושי הב' למאן דפוסק כר"י שסומא פטור מן המצוות ולפי"ז לאו בר שליחות היא, ובעטרת משה העלה דודאי כשר לשליחות דיוכל להתפקח ולפי"ז נחשב כבר שליחות, ולכ' זו"ל ולכן ל"נ בענ"ד מש"כ הגרע"א (יו"ד סי' א' ס"ט) בהא דסומא שחיתתו כשרה אפי' למ"ד סומא פטור מן המצוות דעכ"ח דמצוות ל"ת מחוייב ויע"ש דלפי מש"כ מקרי שפיר בר זביחה כיון שיכול להתרפאות כמ"ש התוס' סברא זאת לענין שיחשבו חש"ו בני כריתות, אבל לענין שליחות סומא חשוב כבר דעת כמבואר הגמ' הנ"ל, ולא הי' אפ' לפוסלו רק מטעם שאינו בתורת גו"ק לר"י, ולזה שפיר מועיל סברת התוס' הנ"ל כמובן, עכ"ל.

ולהסוברים דסומא חייב במצוות מדרבנן יהיה נפק"מ לענין סומא להוציא פקח במצוות, ועיי' במדרכי מגילה פ"ב (כ"ד. סי' תשצ"ח) כ' זו"לונשאל להר"ר טובי' מווינא, איך סגיא נהור פוטר בניו ובני ביתו מקידוש, והא לרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות, א"כ לא מיחייב אלא מדרבנן, והיכי אתי מדרבנן ומפיק דאורייתא, והשיב דאשכחן דכוותי' גבי קידוש גופי' דאמרינן פרק תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, והתם מוכח דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום, דאין לומר דשאני התם דתוספת שבת דאורייתא וכו', לא הוי תוספת שבת מן התורה, ואפילו הכי נפיק בההוא קידוש דמקדש מבעוד יום דאינו אלא מדרבנן (על) ידי קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך, גם בנדון זה האי סגי נהור יש לומר שמוציא אחרים המחוייבים מדאורייתא אע"פ שאינו מחוייב הוא אלא מדרבנן וכו' דהא בפ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ח.) אמר ר' יוחנן לעולם אינו מוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן, ואע"ג דכזית וכביצה אינו אלא מדרבנן, וכו', אפ"ה מוציא מי שאכל כדי שביעה גמורה שהוא דאורייתא, הואיל ויכול לבוא לידי חיוב דאורייתא אם יאכל עד שישבע. ומיהו נראה לי דאין ראי' לכאן, דהתם בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא באותה שעה. ומ"מ ראי' היא מקידוש שרשאי לומר על הכוס מבעוד יום, אע"פ שאין בידו להביא עצמו לכל חיוב דאורייתא באותם שעות והו"ל לגבי יציאת קידוש כמקדש

בענין הסומא בהלכה

באמצע השבוע לשם שבת, עכ"ל. ועי' באריכות בטורי אבן למגילה (דכ"ד). ועי' בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' ט"ו). וע"ע בס' מועדים וזמנים (ב:ק"פ) שכ' לחלק בין סומא לקטן לענין להוציא בחיוב דרבנן דלא אמרינן בסומא תרי דרבנן, וז"ל נראה דקטן מקיים בעצמו מצות חינוך ולא גוף המצוה ולכן לא אלים בתרי דרבנן, אבל סומא חייבו בגוף המצוה מרבנן ולכן אין לחלק אצלו בין חד דרבנן לתרי דרבנן, ע"ש בדבריו.

ועי' בשו"ת דבר יהושע (ח"ב ט:ה) שהביא דעה שכשם שחייבוהו חז"ל במצוות כך חייבוהו במשפטים, וכ' וז"ל מ"ש כהדר"ג שליט"א [הרב דוב רוזנטל] לחדש דכמו שכתבו התוס' דסומא חייב במצות מרבנן לפענ"ד לא דמי דהתם כדכתבו התוס' טעמא שלא יהי' נראה כנכרי חייבוהו רבנן במצות אבל בענין משפטים לא שייך הטא טעמא ואמאי יחמירו רבנן עליו לחייבו במשפטים שפטרותו התורה, ע"כ, וע"ש שהביא ראי' לדבר. ועוד כ' וז"ל ומ"ש מעכ"ת וכו' מ"מ אם הסומא חייב עצמו מדעתו ורצונו לשמור חייב לשלם, ע"כ, ע"ש מש"כ לדחות סברא זו. ושם בסי' י' הביא מן הרב רוזנטל סברא דלא מפטר סומא אל ממצות שמעיות אבל מצות שהשכל מחייבן גם סומא חייב, ודחה גם דברים אלו והוסיף דאפילו את"ל דאסור לו לסומא לעבור על דבר שהשכל מחייבו מ"מ האזהרה שנאמר ע"ז בתורה לא קאי עלי', עכ"ל [וע"ע בזה בתורה תמימה דברים ו:א].

וע"ע בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סי' י"א אות י"א) , שכ' וז"ל ומה שנסתפק מעכ"ת [הרב דוב רוזנטל] לפימ"ש בשתשובת הריב"ש (סי' קל"א) דפדיון הבן עיקר המצוה על הבן והתורה חייבה את האב לפדות עבור הבן אי מפטר סומא ממצוה זו לפדות את הבן או דילמא כיון שהיא מצות הבן שאינו סומא הטילה התורה החיוב על האב אע"פ שהוא סומא לפענ"ד יש לפשוט ספק זה מהא דאמרי' בקידושין דף כ"ט. מנלן דלא מפקדא אשה לפדות את בנה תפדה תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות וכל שאינו מצווה לפדות א"ע אינו מצווה לפדות אחרים וממילא ה"ה סומא שוודאי אינו מצווה לפדות א"ע אינו מצווה לפדות את בנו, ובעיקר דברי הריב"ש עי' בתשובות בית שערים ביו"ד סי' שפ"ה ד"ה אבל לפענ"ד אין כאן מחלוקת מה שמפרש דברי הריב"ש ולפי דבריו אין שום מקום ספק בזה, עכ"ל ע"ש.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' י"ד) כ' להסתפק אי סומא חייב במ"ע דרבנן, (לדעת התוס' דמרבנן חייב במצוות) וז"ל דכלאורה י"ל כיון דזהו בעצמו תקנתא כמו

הרב דניאל צבי פלדמן

שכ' התוס' הטעם כדי שלא יהי' כנכרי בלא מצות כלל א"כ לפי"ז די במ"ע דאורייתא אבל במ"ע דרבנן הוי כעין תקנתא לתקנתא דלא עבדינן וגו', ע"כ. ואח"כ צידד דלהוסברים דחייבים בל"ת הרי חייבים הם בלא תסור וגו', ע"ש מש"כ בזה לבאר הא דביצה (ט"ז:). וע"ע מש"כ בזה לקמן (ח"ב סי' ל"א אות ג'). וע"ע בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' של"ג) ובשו"ת משנה שכיר (יו"ד ס"א).

ועוד העלו כמה מהאחרונים דאפילו אי הלכה כר"י מ"מ סומא חייב במצוות בני נח, וכן עי' במנ"ח (מצוה ב', ועוד במצוה כ"ו) שכ' וז"ל, מ"מ אותן המצוות שב"נ מוזהרין עליהם, גם הוא חייב, דאין סברא שיהיה גרוע מב"נ, נהי דלא נתקדש בהר סיני, אבל לא נפיק מקדושת ב"נ, עכ"ל. וכן נסתפק בזה בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ל"ד) ע"ש. ובשו"ת באר שרים הנ"ל כ' להסתפק האם סומא חייב בפריעת חוב, דהא מ"ע (כתובות פ"א.), ע"ש משחקר בדין פריעת חוב, והעלה דלדעת המנ"ח שחייבים בז' מצוות ב"נ הנה אף ב"נ חייבים בכובש שכר שכיר (מלכים ט:ו) ועי' בכס"מ דכל ממון שחייב בכלל איסור גנב שב"נ חייב עליו, ע"ש.

והנה דנו הספרים בכמה מצוות מיוחדות, לבד משיטת ר' יהודה, מה יהא דינם שלהם לגבי סומא. ונחלקו הפוסקים אי סומא עולה לתורה. כתב השו"ע (או"ח קל"ט:ד) וז"ל, סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפילו אות א' שלא מן הכתב, וברמ"א כתב וז"ל והמהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה, עכ"ל. ובט"ז (קמ"א:ג) כ' וז"ל וכתוב בלבוש שראה בפני גדולים שעלה סומא לתורה וכ"כ מו"ח ז"ל רק שהתנה שצריך שיהיה הסומא ת"ח ולא ע"ה ומצד ההוכחה נלע"ד גם כן היתר גמור, עכ"ל. ובשו"ת משאת בנימין (סי' ס"ב) כ' להוכיח באריכות להתיר סומא לעלות לתורה ע"ש מש"כ לדון בזה משום כל הראוי לבילה וגו' (ועי' בזה בשו"ת באר שרים ח"א סי' ס"ח אות ב'). ובשו"ת שאילת יעבץ (סי' ע"ה) כ' להחמיר לא לעלות סומא לתורה ולברכת כהנים כ' לעלות ולא לברך ע"ש. וכ' המ"ב (קל"ט:י"ג) וז"ל ולדינא כתב כתבו האחרונים דנהגו להקל כמהרי"ל [עי' בזה בשער הציון] ומ"מ לפרשת פרה ופרשת זכור נכון שלא לקרותן לכתחלה, ע"כ. (ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' י"ב) כ' וז"ל וש"מ הא לשאר פרשיות של מפטיר יכולין לקרותן, ואין לומר דאחר יאמר ההפטרה, דהרי מבואר (בסי' רפ"ד:ד) דלכתחילה אסור לעשות כן, ועי' בשו"ת נחלת שבעה (סי' כ"ד), וא"כ אף בשאר פרשיות של מפטיר אין לעשות כן לכתחילה, ומה לי לאשמעינן פרשת זכור ופרה, אלא ע"כ דיכולין לעלות לסתם מפטיר, ולקרות בעצמן

בענין הסומא בהלכה

ההפטורה, בע"פ, אך באמת אין ראי', דהרי מבואר במ"ב (שם ס' רפ"ד סק"ח) דהיכא שהמנהג לקרות ההפטורה כמו שקורא בס"ת עיי"ש, וא"כ י"ל דנפק"מ לאותן המקומות, דמ"מ לא יקראו לסומין בפרשת זכור ופרה, וכו', ע"ש במנח"י מש"כ לפלפל ולחקור בזה, ועי' בזה לקמן).

ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ב סי' מ"ז) כ' וז"ל [אחרי שחקר ביסוד חיוב קריאת התורה] ועו"ד נלפענ"ד שהמחל' אי סומא עולה לתורה תלוי ג"כ בשיטות אלו, דאם נימא שהחיוב אך השמיעה לדברי תורה ואף שגם סומא יהי' חיוב בשמיעה, אבל אי נימא שהחיוב הוא הקריאה וא' מוציא את כולם וא"כ כיון שהסומא א"א לו לקרות כי דברים שבכתב א"א רשאי לאומרו ע"פ ובכתב א"א לו שהרי אינו רואה, ועי' תוס' סוטה (ל"ט. ד"ה כיון) דמטעם זה סומא פטור, ולא מצינו דבר שיהי' פטור ע"י עצמו משום שלא שייך בו ויתחייב ע"י אחרים, וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תתס"ז (תכ"ה) שהסומא אין חייב לשמוע שמו"ת מטעם זה, ועי' בפרמ"ג מ"ז סי' קמ"א ס"ק ג', ועי' שו"ת יעבץ ח"א סי' ע"ה, וע"כ שפיר אין עולה לתורה, ולפי"ז כיון שהמחבר פוסק כהרא"ש בסי' קמ"א ובס' קל"ט: ב שמי שאינו יודע לקרות צריך למחות בידו שלא יעלה לס"ת, והטעם כמו שאמר הרא"ש דלא אמרינן שיברך על קריאת הש"ץ, וע"כ הטעם כמו שכתבנו שס"ל שמצוות קריאת ס"ת הוא אך השמיעה לד"ת, והברכה רק על הקורא היינו העולה וקורא משום כבוד הצבור כשהסיק קל"ט: ח: כנ"ל, וע"כ פסק בסי' קל"ט: ג: שסומא אינו קורא, והטעם לפי שאסור לקרות אות א' שלא מן הכתב, ועי' שו"ת מאור יהושע סי' ט"ז וסי' י"ז ויש לפלפל בדבריו עכ"ל. ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' י' אות ב') הביא מן הפחד יצחק (ערך סומא) שכ' וז"ל וב"ח כ' וכבר נהגו לקרות סומא בפני גדולי עולם ולא מיחו כי סמכו על מהר"י מולין וכן נ' עיקר. ובשנת תל"ת החכם הסומא ר' בנימין אשכנזי מפראגא שבין ב' שנים היה סומא מפני הוארי"ל, בכל קהלות אשכנז ובכל קהילות איטליאה קראו אותו לס"ת, וכן במודנא קראו ר' אשר לו לס"ת סומא אעפ"י שלא היה ת"ח וכו', ובעיר פירארא מעשים בכל יום לקרות בתורה אפי' סומא ע"ה עכ"ל. ועי' בצ"א שמיבא זה וכ' שמפני זה לא טוב עשו אלו שביישו סומא ת"ח שמנעו מלעלות ע"ש. ועי' מש"כ לחדש בזה (ובכלל הענין של סומא במצוות) בס' הלכות והליכות למו"ר הרב נחום לאם שליט"א (פ"י).

ועי' בשו"ת בצל החכמה (ו:מ"ט:י"ג) שכ' וז"ל, בס' שערי אפרים (שער א' סעי' כ"ח) דאף שנוהגין לקרותו לעלות בתורה, מ"מ נראה שעכ"פ אין לקרותו למפטיר

הרב דניאל צבי פלדמן

חובת היום ומכמש"כ לפר' פרה ופר' זכור ע"כ. וכ"כ גם בס' שלחן הקריאה (סי' ה' במסגרת השלחן שם אות ג'). ועי' מ"ב (סי' קל"ט סקי"ג) שכ' דלפרשת פרה ופר' זכור נכון שלא לקרות סומא וע"ה שאינו יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב ע"כ. ובשער הציון שם (אות ו') כ' בפר' פרה שי"א שהיא דאורייתא ובפרט פ' זכור דלכו"ע היא דאורייתא נכון ליזהר עכ"ל. הנה בודאי פ' זכור הוי לכו"ע דאורייתא להזכירה בפה כבמגילה (י"ח). דדרשינן זכור בפה ע"ש. מ"מ במאי דקיימינן לענין קריאת הפרשה מתוך ס"ת דעת הרבה פוסקים שאינו מה"ת כי די להזכירה בפה בלי ספר (עי' סי' מ"ב אות ד' וה') וכ"כ בשו"ע סי' תרפ"ה סעי' ז') די"א דפ' זכור הוי דאורייתא, ע"ש, ולדידהו דל עלית הסומא, יוצאים במה ששומעין קריאת הפרשה מפי הש"ץ. ומכש"כ בזה שהוא קורא מתוך ס"ת, דדעת הרבה פוסקים דקריאה מס"ת דאורייתא אבל דיו גם בקריאה דיחיד וא"צ קריאה בצבור (עי' מ"ב אות א'). לכן בדיעבד בעלה סומא למפטיר בודאי דיצאו הצבור יד"ח. ועי' בפ' שערי רחמים על השערי אפרים הנ"ל (אות כ"ד) בשם ס' מקראי קודש שדעתו שמותר לקרות סומא למפטיר דחוה"מ ופרה זכור ואפי' סומא שלא ראה מאורות מימיו. ונלענ"ד פשוט דסומא ואפי' סומים הרבה מצטרפין לי לקריאת פ' זכור, שהרי הוא בן חורין וגדול ובר חיובא לרבנן דר"י דקיי"ל כוותיהו דסומא חייב במצוות. עיי' שו"ע או"ח (נ"ה:א). ובלבד שהקורא יהי פקח לקרא מתוך הכתב, עיי' שו"ע או"ח (נ"ג:י"ד) עכ"ל.

ולענין חיוב סומא במצוות הגדה, איתא בגמ' (פסחים קט"ז) אמר רב"י סומא פטור מלומר הגדה מ"ט כתיב הכא בעבור זה וכתוב התם בננו זה מה להלן פרט לסומין אף כאן פרט לסומא, ע"כ. והק' המשך חכמה (שמות י"ג:ח) וז"ל, והדבר נפלא וצריך ביאור. ונראה פירושו דסומא אשר ראות עינו אין לו והעולם חשך בעדו והוא אסור בערוון עיניו מה איכפת ליה אם ישב בבית האסורים ואיזה שעבוד יש עליוהאם הוא ניצל משעבוד פרעה ועמו ובמה עבד מתחלה את פרעה ובמה יצא לחפשי, רק כי הוא צריך להודות על ציורו בנפשו שבניו המה חפשים ואם לא הוציאו השם ממצרים הרי בניו היו משועבדים לפרעה במצרים, לכן מביא שבן סומים אינו נעשה בן סו"מ מטעם שמי שהוא סומא ונחשב כמת ואינו שמח במעדנות הבריאה הברוכה והעולם ומסיבותיו המה לטורח ומשא על נפשו אינו מקושר בנפשו לבניו אשר אם בל ישמעו בקולו יחרה לו אף לבו חרד שמא יצא הבן לתרבות רעה גם בניו כנכרים נחשבו לו לא יקח חלק בשמחתם ולא ידאג ביגונם ולכן אינו נעשה בן סו"מ שהסומא אשר חשוב כמת כבר מת

בענין הסומא בהלכה

התפעלותואשר בנו זולל וסובא. ולכן פטור סומא מלומר הגדה כיון שעל עצמו אינו צריך להודות וגם על בניו לא יחוש לטובתם גם רעתם לכן פטור מלאודיי ולשבחויי, וזה שהביא הגמ' מבננו זה הנאמר בסו"מ והדבר מושכל ודו"ק, עכ"ל. ועי' שאלת יעבץ (ח"ב סי' ס"ו). ובשו"ת הר צבי (או"ח ב' סי' ס"ו) יצא לדון אם סומא חייב במצה והגדה משום אף הן היו וגו', וע"ש מש"כ לדחות סברא זו.

ולענין מצוות עלי' לרגל איתא בגמ' (חגיגה ב.) לפטור סומא אפי' בא' מעיניו דכתיב יראה. וכ' ע"ז בס' ודרשת וחקרת (ח"ג פ' בלק עמ' תי"ט): וז"ל דהנה הנועם אלימלך נתן טעם לדבר למה סומא באחת מעיניו פטור מראיי' ע"פ החינוך, וגו', דכל הענין של מצות עליי' לרגל הוא כדי לראות גדלות השי"ת, ויבא לידי אהבתו ויראתו, וא"א לראות את גדלות ה' בלי לראות את שפלות עצמו, וכמה שהוא רואה יותר שפלות עצמו יוכל לראות יותר את גדלות ה' (ע"ד כל המתגאה כאילו עובד ע"ז), וכל שרואה יותר את גדלות ה' יכול לראות יותר את שפלות עצמו, שרואה שהוא כאין ואפס נגד השי"ת, וכ"ז פשוט. ולכן נברא האדם בב' עינים, א' לראות גדלות ה', והשני לראות את שפלות עצמו, אבל מי שהוא סומא באחת מעיניו, אינו יכול לראות את גדולת ה', ויראה רק גדלות עצמו, ולכן סומא באחת מעיניו פטור מראי', וגו'. וע"ש במש"כ לדון בדברי הקהלות יעקב למס' חגיגה.

ולענין סומא בנרות חנוכה, בשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ז) כ' דחייב מן הדין בהלדקה, ובס' מור וקציעה (סו"ס תרע"ה) חולק וסובר שלא יברך, והביאו דבריו השע"ת והמתחזיק ברכה. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ס"ו) שכ' לחלק על דברי המור וקציעה, ואפילו אם הדין שלא יברך היא רק בברכת להדליק, אבל בברכת שהחיינו ושעשה ניסים שפיר יכול לברך ע"ש.

ולענין סומא בברכת הלבנה עי' בזה בשו"ת שבט הקהתי (ג:קמט) שכ' וז"ל ודומה למה דס"ל להמרש"ל דסומא מברך, ועי"ש בשע"ת דיש חולקין עליו וע"ש שהביא מס' דבר שמואל דכשרואה הלבנה באספקלריא אינו מברך עליו מספק ומ"מ אם אנשים מבחוץ רואים הלבנה עצמה שפיר מברך כיון דזריחת הלבנה ניכרת להם באותו זמן ע"ש, וה"נ אחרים שעומדים מאחורי הבנין רואין הלבנה, מ"מ לכ' ודאי בעי' שיראה הלבנה עד גמר הברכה עכ"ל, ע"ש מש"כ עוד בזה. ועי' בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' י"ח אות ט') שכ' וז"ל סומא לא יברך ברכת החמה בשם ומלכות, ונכון מאד שישמע

הרב דניאל צבי פלדמן

מפי שליח צבור המברך, ויצא ידי חובה לכל הדעות, עכ"ל, ועי' בהערות שם שהביא בזה באריכות ע"ש.

ועי' בשו"ת בצל החכמה (ב:י) שדן בסומא שנתפקח כשרואה בפעם ראשונה חמה ביום אם מוטל עליו לברך עושה מעשה בראשית, וכן כשיראה לבנה וכוכבים בלילה כדין רואה הרים וגבעות, וגו', והסיק שם שאין לברך ע"ש. ועי' שו"ת הרדב"ז (ב' אלפים שכ"א) בענין הא דסומא אינו מברך בורא מאורי האש.

ולענין ברכות השחר, עי' מג"א (או"ח מו:י"ד) סומא לא יברך פוקח עורים. וכ' המטה יהודה (סק"ג) דה"ט מפני שאינו ראוי לבילה שהחסרון בגופו. ודלא כהפר"ח שכ' שהסומא מברך פוקח עורים. ועי' בשו"ת יביע אומר (ח"ה או"ח סי' י' אות ג') מה שהביא בזה, וכ' וז"ל ולפע"ד הגם שסומא שמברך פוקח עורים אין למחות בידו שיש לו ע"מ שיסמוך, מ"מ הבא להשאל מורים לו שיותר טוב שלא יברך, מאחר שמבואר בתשו' הר"א בן הרמב"ם (סי' פ"ג) שלא יברך, ומוכח שפירוש הברכה כפשוטה, וכן מבואר בהגמ"י שאפילו להסוברים על מנהגו של עולם נתקנו, מ"מ סומא שחסר בגופו לא יברך פוקח עורים, וכן הסכימו כמה אחרונים להמג"א כפי הנוסחא שלפנינו שהסומא אינו מברך, ע"כ, ע"ש בדבריו.

ולענין יבום עי' בשו"ע אה"ע (קע"ב:ט"ו) שכ' הסומא מייבם, וכ' הרמ"א ואינו חולץ, ונ"ל שאם אין כאן אח אלא הוא חולץ לכתחלה מאחר שא"א בענין אחר, ע"כ. ועי' מש"כ בזה בס' תורת רבינו שמואל סלאנט זצ"ל (ח"ב סי' ק"י ענף א').

ולענין חיוב הסומא במצות ציצית, עי' במנחות (מ"ג). ובראש הל' ציצית (סי' א'), עי' בזבחים (י"ח:) ובמש"כ בס' אור הישר בזה. ועי' בשו"ת יביע אומר (ה:או"ח מ"ב) שכ' וז"ל ועי' בשו"ת לב חיים ח"א סי' ק שאף שרוה"פ ומרן הש"ע סי' י"ז פסקו דסומא חייב בציצית כיון שהגאון ורש"י ס"ל שפטור, ספק ברכות להקל, ובשו"ת רב פעלים ח"ב (סי' ז') חלק עליו, שכיון שהמנהג פשוט שהסומא מברך על הציצית, סב"ל במקום מנהג לא אמרינן, עי' שם ביבי"א מש"כ לפלפל בזה. ובענין סומא בתקיעת שופר עי' מש"כ בשו"ת חוות יאיר ובשו"ת הרדב"ז הנ"ל, ובמג"א (או"ח תקפ"ט:א). ועי' בקובץ וילקט יוסף (חי"א סי' קנ"ג) לענין סומא בכבוד אב ואם.

בענין הסומא בהלכה

ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (ח" ט"ז סי' ל"ט) שדן בשאלת אי סומא קורע בגדיו ע"י הכותל המערבי, וכ' דכיון דבכל המקורות כ' בלשון הרואה ונ' תלוי דוקא בראי', וכן הביא מס' טל חיים למו"ק בנוגע לסומא שהיה עומד בשעה שנשרף ס"ת, וכן הסיק.

ולענין סומא להיות דין, עי' בסנה' (ל"ד) דאיתא שם ההוא סמיא דהוה דאין קמי' דרבי יוחנן ולא א"ל מידי, ופריך והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון, ואוקימנא בסומא בא' מעיניו, ומשני רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח, דתנן ד"מ דנין ביום וגומרין בלילה. ופירש רש"י (נדה נ). דראיית ר' יוחנן היא מדקתני וגומרין בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים, וכי היכי דלענין לילה לא מקשינן, לענין סומא ולא מקשינן. ובתוס' (סנה' שם ד"ה סתמא) כ' וז"ל תימא דלמא טעמא במתני' דהכא הוא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת דמרבי לילה לגמר דין, אמנם לענין סומא אית לי' להא תנא נמי הקישא דריבים לנגעים. ובשו"ע (ח"מ ז') איתא דסומא בב' עיניו פסול לדין. ועי' בקובץ כרם שלמה (קנ"ח: י-י"ג, מאמרו של הג"ר יעקב מו"ץ דק"ק שקלאו) שכ' דיל"ח אי פסול סומא הוא אף לגמר דין, או"ד לתחילת דין דווקא דומיא בלילה, וכ' בכרם שלמה לפלפל בשיטות הראשונים בזה והסיק וז"ל ולענין הלכתא נ' כיון שדעת התוס' והסמ"ג ובמרדכי להכשיר סומא בב' עיניו אף לתחלת דין יש לנו לסמוך עכ"פ אדעת רש"י והרא"ש להכשירו עכ"פ לגמר דין כיון דמדברי הר"ף אין הכרע, הוה דעת הרמב"ם יחידאי לגביהו לענין גמר דין, וראיתי בס' כנסת יחזקאל שכ' שיש לצרף עוד דעת הפוסקים כשמואל, דב' שדנו דיניהם דין, וה"נ יש ב' עמו. אמנם נעלם ממנו דברי הגמ' פ"ק דסנהדרין (ה:): דהיכא דנחתי מתחילה אדעתא דג' אף שמואל מודה. אלא נראה דיש להכשירו מטעם שכתבתי, דדעת רוב הפוסקים, דסומא אף בב' עיניו כשר לגמר דין כנ"ל, עכ"ל. והאריך בדבר זה בשו"ת שרידי אש (ח"א, ח"מ סי' קכ"ה), ע"ש שהביא מכתב מהג"ר יחזקאל סרנא ומש"כ לדון בזה, ע"ש באריכות (וע"ע שם לענין סומא בא' מעיניו לענין ראיית נגעים).

ולענין סומא בחיוב שנים מקרא וא' תרגום, כ' השו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תתס"ז) וז"ל, אבל אם סומא [חייב בשמו"ת] תליא בפלוגתא למ"ד פטור מכל המצוות האמורות בתורה פטור גם מזה ולמ"ד חייב חייב גם בזה. ומ"מ נ"ל דאפי' למ"ד סומא חייב במצוות פטור מחיוב זה דכיון דדברים שבכתב אי אתה ראשי לאומרה ע"פ וזה א"א בכתב דהא אינו רואה וכן פטרינן ליה מכל מצוות התלויות בראי' אפילו שהם מן התורה

הרב דניאל צבי פלדמן

כגון לעלות וליראות ועוד וכ"ש דפטור מחיוב זה דהוי מדרבנן בעלמא, ואע"ג דהכא אפשר ע"י שמיעה לא מצינו דבר שיהיה פטור ע"י עצמו משום דלא שייך ויתחייב ע"י אחרים, וראי' מהא דרב ששת הוה מהדר אפי' וגריס בשעה שהיו קורין בתורה ואיכא מ"ד משום דר"ש סגי נהור הוה ולא היה חייב בשמיעת התורה ומש"ה מהדר אפי' וגריס ומשום האי טעמא חייב בתורה שבע"פ לפי שמצותה על פה. והוי יודע דקיי"ל כמ"ד סומא חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מאותם שמעטו אותם להדיא ולפיכך מוציא את אחרים ידי חובתן ופורס על שמע אפילו במצוות של תורה, וכו' ע"ש בדבריו.

ועוד כתבו הפוסקים בדינים אחרים הנוגעים לסומא, ולא רק חיובו במצוות, ולדוגמא דינים הנוגעים לאלו העוורים ההולכים בסיוע של כלב. והנה דנו הפוסקים בענין כלב של סומא מהו להביאו לבית הכנסת, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מ"ה) כ' להביא ראי' מדברי הירושלמי (מגילה ד:ג) להתיר, ועוד כ' וז"ל, וגם יש להסתפק דאולי בכלב ליכא שום בזיון וקלות ראש בכניסת בהמה אלא כשהכניסה היא שלא לצורך תפלה אלא לצורך התאכסנות כעובדא דירוש' אבל כשהכניסה היא לצורך תפלה של בעליו אפשר אין זה דבר בזיון וקלות ראש כלל, ויהיה ניחא מה שלא הזכירו זה לחדוש דין משום דאין בה משום התאכסנות שהזכיר המג"א וגו' ונוגע זה בביהכ"נ של א"י שאינו על תנאי שג"כ לפ"ז יש להתירו אבל אין זה ראי' ברורה ועדיין יש לעיין בבתי כנסיות של א"י אבל בב"כ שלנו היא ראי' ברורה לע"ד שיש להתיר, עכ"ל. וע"ע בדבריו שכ' להביא קצת ראי' ג"כ מדברי הבבלי (ברכות דף ס"ב) ע"ש. ועי' בס' חלקת יעקב (או"ח סי' ל"ד, במהדורה חדשה) מש"כ להשיג על דברי האגרו"מ באריכות ולהחמיר בזה. ועי' בס' דברי שלמה (שניידער ח"ב צ"ז) מה שהאריך בדבר ומש"כ להקשות על דברי האגרו"מ, וכ' וז"ל אמנם בכ"ז נלע"ד דהיכי דא"א בע"א יש להתיר סומא לכהניס כלבו לבהכ"נ וכאמור דוקא במקום שאין לחוש לקלות ראש והיסח הדעת, אף דגם חזי לי דלמעשה יש להמציא תחבולה שלא יהא צריך להכניסו לתוך הבהכ"נ ממש דבודאי ימצא מי שישגיח על הסומא בהיותו בבהכ"נ והכלב ימתין עליו באיזה מקום מבחוץ, אמנם בדא"א באופן אחר והסומא רוצה דוקא לילך לבהכ"נ דשרי כנ"ל, עכ"ל ע"ש בדבריו. ובקובץ בית יצחק (חוברת ל"א, עמ' ד') הביא מו"ר הרב צבי שכטר שליט"א מדברי הגריד"ס זצ"ל וז"ל פעם אירע שאדם סומא שילם בעד זכות מקום תפלה בביהכ"נ בעד הימים הנוראים, ובבואו בר"ה לביהכ"נ, הביא אתו את כלבו, שהולך עמו תמיד לסייעו ללכת ברחוב, והיבאו אל תוך ביהכ"נ. המתפלים

בענין הסומא בהלכה

שבביהכנ"ס הקפידו עליו והתרו בו שלא יכנס עם הכלב, והוא התעקש והניסו, וברצונתם למונעו בחזקה מליכנס עם הכלב, דחפוהו ונפל הסומא לארץ והוזק, והגיש תביעה בבית המשפט החילוני לתשלומי נזקין נגד אנשי ביהכנ"ס. השופט שבבית המשפט הכריע, שענין תשלומי הנזקין תלוי בדין התורה, שאם לפי ההלכה רשאי היה להכניס את כלבו, אז יהיו פטורים לשלם דמי נזקיו. והושפט ביקש מאת רבנו לחוות את דעתו בנדון ההלכתי. ורבנו אמר לנו (כשלמדנו פ"ק דיבמות בסוגיא דכבוד ביהמ"ק) שאמר שלפי דעתו אסור היה להכניס את הכלב את תוך ביהכנ"ס. [ועי' אגר"מ או"ח ח"א סי' מ"ה, ובס' שערי הלכה ומנהג להאדמו"ר מליובאוויטש, ז"ל ח"א עמ' ר"ד], עכ"ל. (אמנם עי' במאמרו של הר' חיים ג'קטר בקובץ של הלכה באנגלית שהעיד שהרב אהרון ליכטנשטיין שליט"א הביא בשם הגריד"ס להתיר.)

בשו"ת מעשה חושב (ח"ב סי' ט') דן ברפואת כלב של עור בשבת, ודן בזה משום צעב"ח ובהול והסיק וז"ל בנוגע לכלב עורים, כיון שערכו הכספי של הכלב הוא ניכר, הרי שאפשר להתיר שבות לצורך הצלת חייו משום שאדם בהול וכדרך שהתירו בבהמה. אמנם הקשר הסנטימנטלי של עיור לכלבו היא חזק יותר מאשר לסתם בהמה ויש מקום לומר, שאדם בהול מחמת זה בנוסף לענין הממוני. אך אי אפשר להתיר על בסיס זה, כי הדבר לא הוזכר בפוסקים, אמנן יש בקשר הסנטימנטלי בכדי לחזק את הענין של בהול כיון שערכו של הכלב הוא ניכר, עכ"ל ע"ש בדיונו.

ועי' מה שדן בשו"ת שרגא המאיר (א:ו) ששם כתב דאסור לסומא ליגע באשתו נדה (דסד"א דיהיה מותר כדי שהיא תסייע אותו), וז"ל ולכאו' יש להיתר עפ"ד הרמ"א בחולה שאין לה מי שימשנה שמותר ומסיק שם שכך נוהגין ועי' בחכ"א (קט"ז:י"א) ממילא הה"ד בנ"ד, אבל לפענ"ד שלא דמי כלל דהא דמתיר הרמ"א שם מקורו מהתה"ד וכ' שם הטעם ההיתר לשמש בחולה, דלא חיישינן שיבוא לידי הרגל דבר, ע"ש, א"כ בנד"ד בסומא הא מתנהג כבר ככל אדם עמה, ממילא לא שייך לומר שלא יבא לידי הרגל בדבר, ואסור לפענ"ד אפילו לדעת הש"ך שכ' לדעת הרמב"ם שהוא איסור דרבנן [עי' בפתחא זוטא השלם סי' קצ"ה מש"כ שם], עכ"ל.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ג:רע"ח) דן אי יש הידור לקום בפני ת"ח סומא שאינו רואהו, וכ' וז"ל, בשער אפרים ע"ח ובגינת ורדים כלל ד' סי' ב' מבואר שחייבין לקום, ובברכי יוסף (רמ"ד) מביא מס' פרח שושן שאינו כן, ובתו"ה, כ' לחדש בדין

הרב דניאל צבי פלדמן

קימה והסיק ע"פ דבריו שם שהסומא לא מתכבד בכך ולכן אין חיוב מה"ת, אבל יש בזה כבוד התורה וחז"ל חייבו קימה גם כה"ג ע"ש, עכ"ל.

ועוד דנו הפוסקים אם יש היתר לחלל שבת מפני סכנת עין. ובגמ' (ע"ז כ"ח:): איתא וז"ל, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה (פירש"י שרוצה לצאת כאדם המורד ויצא) מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמי' לדידי מיפרשא מיני' דרב יהודה אפילו משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיני' שלח לי' שרי או אסיר שלח לי' לכ"ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשוריני דעינא באובנתא דליבא תלו כגון מאי אמר רב יהודה רירא דיצא דמא דימעטא ודידחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא אמר רב יהודה זיבורא ודחרזי' סילוא וסמטא ודכאיב לי' עינא ותאי עילוי' אישתא כולהו בי בני סכנתא, עכ"ל. ובשו"ע (או"ח שכח:ט) פסק וז"ל החושש בעיניו או עינו ויש בו ציר או שהיו שותתות ממנו דמעות מחמת הכאב או שהיה שותת דם או שהיה בו רירא ותחלת אוכלא מחללין עליו את השבת, עכ"ל.

ובחכמת שלמה (או"ח שכ"ח:מ"ו) כ' לחלק בין עין א' לב' עינים, כיון דלטעם א' פקו"נ דוחה שבת משום דמוטב חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, ולדעת ר"י סומא פטור מן המצוות, ולדעת רי"ו המובא בב"י (או"ח סי' תע"ג) קיי"ל כוותי', וניהוי דרוב הפוסקים חולקים עליו מ"מ אין הולכין בפקו"נ אחר הרוב, וא"כ יש לחוש לדעת רי"ו דסומא פטור, וא"כ י"ל דהא עין שמרדה היינו עין אחר שמרדה דבזה אף שיחסר לא עין אחת אכתי יתחייב במצוות, ולכך נדון רק כסכנת אבר, אבל בב' עיניו דיהיה סומא לגמרי ויפטור מכל המצוות, י"ל דמוטב לחלל שבת א' וגו'. ועי' בשו"ת להורות נתן (ח"ט, בקונטרס וחי בהם) מה שכ' להעיר ולהקשות בדבריו. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פ"י ס"ק י"ד מש"כ בדברי החכמ"ש).

ובשו"ת ציץ אליעזר (י"ד:פ"ט) כ' וז"ל וטעם ההיתר כל' רש"י וגו' אמנם תוס' סוכה כ"ו. ד"ה ואפילו כ' מפני דסכנת אבר כסכנת הפשות, וכן תוס' הראש לסוכה, וכן

בענין הסומא בהלכה

במאירי לע"ז, שמשיג על רש"י, ובטור פסק (שכח) ובשו"ע שכח: י"ז דאין מחללין משום סכנת אבר ובמשנ"ב (ס"ק כ"ב) כ' לבאר בדינא דחושש בעיניו, דאע"ג דמשום סכנת אבר אין מחללין וגו', עין שאני דשורייקי דעינא בליבא תליא ואיכא סכנת נפש. ויצא הצ"א לחדש שכיון שנקבע בש"ס שיש בזה משום סכ"נ אפי' אם יבא רופא ויקבע בוודאות שאין בו סכ"נ, מחללין עליו את השבת, ועי' מה שכ' בזה להקל למעשה, וביותר בצירוף השיטות המקילים בסכנת אבר לחלל עליו השבת ע"ש.

ושאלת אי סכנת עין הוי כפקו"נ נוגע לעוד לשאלת השתלת קרום העין ממת כדי להשיב כח הראי' לסומא, כיון דיש איסור הנאה מן המת ונוול המת ולכאורה בעינן פקוח נפש כדי לדחות איסורים אלו. (ועי' בשו"ת יחל ישראל סי' פ"ב שחקר אי קרום העין נחשב כעצמו של מת או תכריכים, ויהיה נפק"מ אם יהי' איסור דאו' או דרבנן). והגרא"י אונטרמאן התיר זה מג' טעמים: (א) פקו"נ [ע"פ הא דע"ז כ"ח: שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו, וכהנ"ל], (ב) עור המת להרבה ראשונים אינו אסור בהנאה מה"ת, (ג) הנאה מן המת רק אסור כ"ז שהאבר מת, אבל כשמתחבר עם גוף חי והחיות מתפשטת עליו שוב נחשב כחי ואין איסור (וכן עי' בס' תורת מיכאל סי' נ"ו, ועי' בשו"ת יחל ישראל סי' פ"א שהתיר ע"פ סברא זו השתלה לכהן ולא ליחוש משום טומאה]. ובשו"ת שרידי אש (ב:ק"כ) השיג על זה, והשיב לדברי הרב אונטרמן, (א) זה רק במקום שיש סכנה לכל הגוף, אבל לא באדם בריא שהוא סומא ורוצים להשיב לו כח ראייתו, (ב) רוב ראשונים סוברים עור מת אסור מה"ת, (ג) עור המת אסור משום שנהנה מן המת, ומה בכך שהבשר הנפרד נעשה חי. וסיים וז"ל מכ"מ יש מקום להתיר, עפ"י מה שכ' בהגה"מ הל' מאכ"א פי"ד, שמותר להאכיל שרץ לחולה נכפה משום פקו"נ, שיוכל ליפול באור או במים, וי"ל שגם בסומא כן, אולם זה רק בסומא בב' עיניו, אבל לא בסומא בא' מעיניו, ומלבד איסור הנאה יש גם איסור ניוול למת, ברם כיון שרבנים חשובים כבר התירו את הדבר, ויש מהראשונים שסוברים עור המת מותר בהנאה, כמו שכ' כת"ר ובפקו"נ, דעת רבינו ירוחם שאין הולכים אחר רוב פוסקים, ועי' בס' יד שאול עמ' שפ"ב מש"כ שם, לכן המתיר לא הפסיד, עכ"ל. ובשו"ת הר צבי יו"ד סי' רע"ז הביא סברות לב' הצדדים (ולהקל משום שפחות משיעור הנאה ע"ש), וע"ע בזה בשו"ת יחל ישראל (סי' פ"ג) ובשו"ת אבן פינה (א:קמה).

וע"ע בס' שו"ת ציץ אליעזר שדן בכמה מקומות בעוד ענינים הנוגעים לדיני סומא. לדוגמא, הוא יצא להורות (ח"טו י"ג:א) שרופא מחוייב להודיע לשלטון אם יש

הרב דניאל צבי פלדמן

לו ידיעה שמישהו לקוי בראי' ועלול לגרום היזק ולא רוצה להפסיק מנהיגת מכוננית וכדומה ע"ש, ואם לא עובר משום לא תעמוד וגו'. ועוד דן (ח"טו י"ג:ב) בענין קבורת עין הנלקח בניתוח מחולה או לגבי היתר של רקמה שלא משתמשים לצורך השתלה ע"ש. ועוד דן (ח"טו סי' מ') אם יש לחייב הורי ילדים ומנהלים החינוכיים להפנות את הילדים לפיקוח וטפל עניים כדי למנוע התפתחות קוצר ראי', והחויב שיש בזה על המוסדות הציבוריים והממשלתיים להקצבת תקציבים כספיים למטרה זאת, והעלה שם דיש בזה משום והשבות לו ומשום ואהבת לרעך כמוך, ע"ש בדבריו.

ובכל הנ"ל כוונתי רק להביא קצת ממה שכתוב בספרים בענינים החשובים אלו, ולא בשום אופן לגעת אל הלכה למעשה, ולא באתי אלא להעיר.